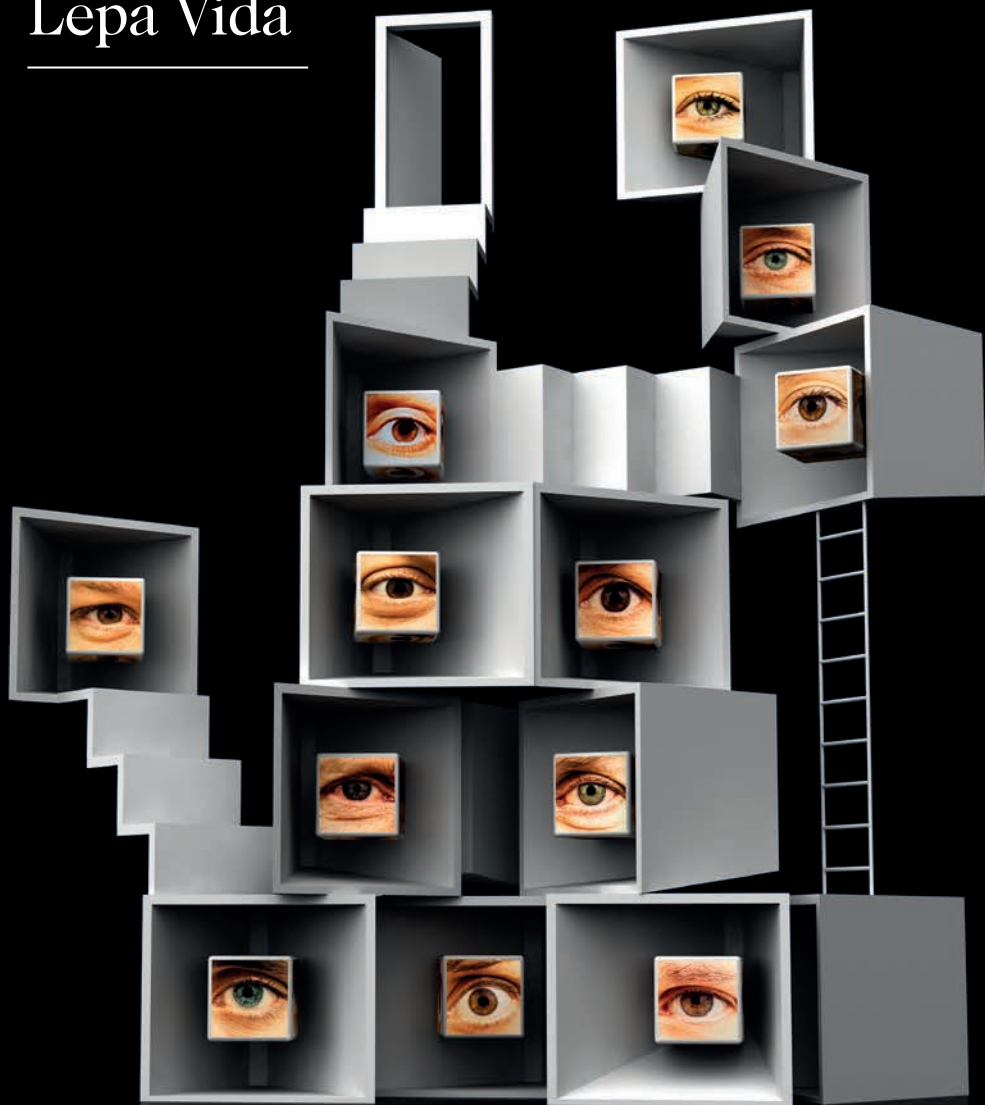

Ivan Cankar

Lepa Vida

Prešernovo gledališče Kranj
Slovensko narodno gledališče Nova Gorica
Slovensko stalno gledališče Trst

Ivan Cankar

Lepa Vida

Koprodukcija

Prešernovo gledališče Kranj,
sezona 2015/2016, uprizoritev 4
Premiera 5. decembra 2015
na velikem odru PG Kranj

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica,
sezona 2015/2016, uprizoritev 5
Premiera 10. decembra 2015
na velikem odru SNG Nova Gorica

Slovensko stalno gledališče Trst,
sezona 2015/2016, uprizoritev 5
Premiera 18. decembra 2015
na velikem odru SSG Trst

Zasedba	4
Iz pisem Ivana Cankarja	7
Nejc Valenti Poskus o strukturi (cankarjanskega/ Cankarjevega?) hrepenenja	9
Lepa Vida Dolenjska ljudska pesem	17
Laura Brataševc »Lepovidovsko hrepenenje« – slovenski nacionalni mit	19
Miha Nemec Dnevnik hrepenevca	27
France Prešeren Lepa Vida	37
Foltin	29
Kontakti	40

Ivan Cankar

Lepa Vida

Režiser **Miha Nemec**

Dramaturg **Nejc Valenti**

Lektor **Srečko Fišer**

Scenografa **Niki Bonetti** in **Anamarija Cej**

Kostumografinja **Bjanka Adžić Ursulov**

Avtorji glasbe **Foltin**

Koreografinja **Leja Jurišič**

Oblikovalec svetlobe **Samo Oblokar**

Oblikovalec maske **Matej Pajntar**

Vodja delavnice Fitzmaurice Voicework **Alida Bevk**

Strokovni sodelavki **Zvezdana Novaković, Maja Nemec**

Asistentka režiserja in lektorja **Laura Brataševc**

Prešernovo gledališče Kranj

Tehnični vodja **Igor Berginc**, garderoberka **Bojana Fornazarič**, frizer in oblikovalec maske **Matej Pajntar**, vodji predstave in reviziterja **Jošt Cvikel** in **Ciril Roblek**, šepetalka **Milena Sitar**, lučni mojster **Bojan Huderlik**, tonski mojster **Robert Obed**, odrska tehnika **Robert Rajgelj** in **Simon Markelj**, oskrbnik **Boštjan Marčun**, čistilka **Bojana Bajželj**.

SNG Nova Gorica

Vodja predstave **Boro Vujičić**, šepetalka **Urška Modrijan**.

Tehnični vodja **Aleksander Blažica**, tonski in video mojstri **Vladimir Hmeljak**, **Majin Maraž** in **Stojan Nemec**, lučni mojstri **Samo Oblokar** (vodja), **Marko Polanc** in **Renato Stergulc**, reviziterja **Damijan Klanjšček** in **Jožko Markič**, frizerki in maskerki **Katarina Božič** in **Hermina Kokaš**, garderoberki **Jana Jakopič** in **Mojca Makarovič**, odrski mojster **Staško Marinič**, odrski tehniki **Dean Petrovič**, **Bogdan Repič** in **Dominik Špaccapan**, vrviščarja **Damir Ipavec** in **Ambrož Jakopič**, odrski delavec **Jurij Modic**, šivilje **Nevenka Tomašević** (vodja), **Marinka Colja** in **Tatjana Kolenc**, mizarji **Darko Fišer** (vodja), **Marko Mladovan** in **Primož Markočič**.

Slovensko stalno gledališča Trst

Tehnični vodja **Peter Furlan**, vodja predstave in reviziterka **Sonja Kerstein**, šepetalka **Neda Petrovič**, odrski mojster **Giorgo Zahar**, odrska delavca **Marko Škabar** in **Moreno Trampuž**, tonski mojster **Diego Sedmak**, garderoberka in šivilja **Silva Gregorčič**, električarja osvetljevalca **Rafael Cavarra** in **Peter Korošic**, hišnik **Marko Emili**, kurjač, vratar, voznik **Peter Auber**, vratar **Marko Kalčo**, čistilka **Giuliana Brandolin**.

Predstava ima odmor.

Lepa Vida **Maja Nemec**
Njena mati **Dušanka Ristić**
Poljanec, bolan študent **Blaž Setnikar**
Mrva, zapit pisar **Blaž Valič**
Dioniz, petnajstleten študent **Matija Rupel**
Damjan, star delavec **Borut Veselko**
Dolar, mlad posestnik **Luka Cimprič**
Milena **Alida Bevk** k. g.
Zdravnik **Aljoša Ternovšek**
Tisto **Primož Forte, Zvezdana Novaković** k. g., **Tea Vidmar** k. g.

Iz pisem Ivana Cankarja

Pisal sem o naših »tujcih« – o tistih naših ljudeh, ki nimajo domovine. In to smo mi vsi. Večjidel sanjači, vseskozi pasivni ljudje, ki se sčasoma povagabundijo, zgodaj umro na tuberkulozi, ali pa postanejo pesimisti, kritiki, nemočni sanjarski reformatorji, ki ne dosežejo nikoli ničesar. O teh ljudeh sem pisal in o onih drugih, ki *imajo* »domovino«. In ti so še žalostnejši!

...

Nato pa se takoj z vso silo primem drame, ki sem jo že začrtal in deloma že tudi napisal. To, mislim, da bo nekaj popolnoma novega in – našega.

Vršila se bo gotovo vsa v »cukrarni«; nastopijo: Kette, Murn, Govekar, jaz seveda tudi, dalje: Peter Novljan (junak moje novele iz »Matice«!), Francka iz »Na klancu« in nazadnje, kakor je samo ob sebi razumljivo: »lepa Vida«! In ta Vida, ukradena naravnost iz narodne pesmi, je glavna oseba. Ona je simbol našega hrepenjenja in zato pogine žalostno!

...

Dvojno življenje – prvo, lepše, v neprestanih sanjah, v vroči poletni domišljiji – in drugo,

dolgočasno in pusto, na trdi zemlji, v trdi resničnosti. In ker človek v tej trdi resničnosti, na tej trdi zemlji ni nikoli čisto doma, doživi mnogo nezgod, napravi mnogo neumnosti in se spotakne neštēvilnokrat, ker gleda vase, namesto da bi gledal okoli sebe.

...

V tej jezi pišem dramo »Hrepenenje«, ki bi jo rad dovršeno prinesel s seboj, v takem razpoloženju, kakor me ima, bom vsemu temu hrepenēnemu ljudstvu povrsti vrat zavil. Par jih je, ki jih mučim z infernalno zlobnostjo. Kanalje! Eden umrje za hrepenenjem in jetiko, eden skoči skoz okno in se ubije, eden dobi delirium tremens, eden pa ostane pri domačih šegah in se obesi. Tabula rasa; nameraval sem celo, da bi kar celo hišo, kakor je, z dinamitom v zrak pogнал, pa nisem hotel Juvančiča ruinirati.¹

1 Cankar, I. (1948): *Pisma Ivana Cankarja*. Ur. Izidor Cankar. Državna založba, str. 369, 440, 506 in 155.

Nejc Valenti

Poskus o strukturi (cankarjanskega /Cankarjevega?) hrepenenja

Dramo, ki je na koncu dobila ime *Lepa Vida*, je Cankar snoval in skušal spraviti na papir dolga leta (tudi pod naslovoma *V omotici* in *Hrepenenje*). Ko se jo je konec leta 1910 odločil končati, mu je to, v nasprotju z njegovimi pričakovanji, vzelo dobrih šest mesecev. Ideja hrepenenja, ki jo je hotel konkretizirati v tekstu, se mu je nenehno izmikala, nezadovoljen je moral večkrat vse dotedanje delo zavreči in začeti znova. Zdi se, kot da se mu je sama tema zoperstavljala, mu preprečevala končati. Kaj je torej na hrepenenju takega, kar je pregnajalo Cankarja, se upiralo biti zmašeno v besede?

Ustaljena predstava je, da je hrepenenje velika, silna želja po nečem osrečujočem, nečem možnem, pri čemer je realizacija naše želje odvisna od naše volje in okoliščin, gre, skratka, za stvar prihodnosti. V tem kontekstu je hrepenenje občutek razpetosti, »visenja« med željo in želenim, pa

naj bo slednje dosegljivo ali nedosegljivo, primerljivo je z odnosom opazovalca do horizonta, točke na obzorju, ki se oddaljuje, ko se ji približujemo. Če vztrajamo pri interpretaciji hrepenenja kot silne želje, je razrešitev tega stanja možna na štiri načine: prvič, da se do želenega dokopljemo in smo srečni, drugič, da se do želenega dokopljemo in nismo srečni (in zahrepenimo znova?), tretjič, da želenega ne dosežemo in se s tem sprijaznimo, četrtič, da želenega ne dosežemo in živimo življenje, ki ni izpolnjeno, ki mu zmeraj nekaj manjka, ki ni polnokrvno.

Prav slednje bi glede na simptome mogli označiti kot tisti tip hrepenenja, ki ga opisuje Cankar, če ne bi šlo za hrepenenje popolnoma druge vrste, za hrepenenje po minulem, za nenehen občutek, da je v življenju že izgubil nekaj, kar se ne more povrniti. Kot zapiše v črtici *Lepa Vida*:

»Samo v sanjah, v tistem otroškem hrepenenju je resnica in življenje; in drugo vse je življenja ponesrečen poskus.«¹

Čemu to jemanje vrednosti življenju, od kod predpostavka, da sta resnica in življenje v sanjah, v naivnem, lepem, sentimentalnem, namišljenem svetu, od kod potreba po sklicevanju na fantaziranje, spominjanje na otroštvo, ki naj demantira realno, umazano, tukajsvetno življenje? V zadnji instanci gre namreč za prestavljanje smisla, pomena bivanja v neki onkraj, transcendenčno, na delu je pesimistično mišljenje, ki

1 Cankar, I. (1904): črtica *Lepa Vida*. Ljubljanski zvon, letnik 24. številka 9; dostopno na www.dlib.si.

osiromašuje svet in življenje, saj je življenje obsojeno na to, da je že mimo, da je »nekaj izginilo, da je živel nekoč lepo, vse lepše življenje, in da tistega življenja ne bo več nazaj. Mlad je bil in neumen in sentimental, — ali solze mu teko po mladosti, neumnosti in sentimentalnosti. In začuti, da to resno in grenko življenje ni življenje, da je samo velika in usodopolna zmeta.«²

Na delu je varljivost spomina, ki prav zato, ker se popolnoma ne spomni mladosti, nanjo prelaga, ji podtika občutek varnosti, celosti, izpolnjenosti. Ta zlata doba se nahaja v času, ki se ga ne spominjamo. Še bolje: zlata doba je prav tam, kjer se je ne moremo spominjati; to jo šele omogoča. Seveda gre za napako v sklepanju, saj preteklosti in sedanosti ne merimo z istimi vatli: sedanje bivanje ni bedno, ker je bila mladost toliko lepša, ampak sedanje bivanje meni, da je bedno, ker vzvratno vzpostavi idealno periodo mladosti.

»V sanjah je bilo moje resnično življenje, ne ono, ki se je vleko po lužah; to sem zatajil in ga ne poznam več, ni bilo moje. Stran, strahovi! Vse, kar imam lepega in dobrega iz svoje preteklosti, je vzraslo iz sanj, iz tega mojega pravega življenja, ki je moja velikovredna lastnina, in ne lastnina dneva, ki daje in jemlje.«³

Prav zaradi tega vzvratnega nanašanja, navideznega vpogleda v preteklo, ki zaradi pomanjkanja spomina deluje kot edino

svetlo, brezskrbno obdobje, višek življenja, si lahko privoščimo uzreti sedanost kot mučno, kruto, česar rezultat je odrekanje, obsojanje, omadeževanje taiste sedanosti. Cankar tako projicira srečo v nedolžnost, naivnost mladosti, ko hrepenenja še ni bilo; ni se dalo prepoznati, imenovati, poimovati, ker še ni imelo objekta, ker kot tako sploh še ni moglo bilo konstituirano, kajti ravno v pogledu nazaj, v reflektiranju, prepoznanju izgubljenega se rodi obžalovanje, očitni predpogoj tovrstnega hrepenenja. Torej: hrepenimo lahko samo po tistem, za kar menimo, da smo nekoč imeli – kar ni postavljanje življenjskega smisla, izpolnitve v prihodnost, ampak večno oziranje nazaj. Prav zato tako hrepenenje nujno zgreši cilj, saj je ciljna črta že davno prestopljena: hoče namreč tisto, česar ne more doseči, dobiti, in ker nima cilja, postane cilj ravno to, da se ne dovrši, izniči.

»Ali ne vidiš?« sem zakričal in solze so mi lile po licih. »Ali ne vidiš, da želim nedosegljivega? Daj mi, kar je nedosegljivo! Daj mi, da vidim, kar je nevidno, in da slišim, kar je večno nemo, in da čutim, kar je breztelesno! Daj mi, da želim, kar ne vem, da želim, daj mi, daj mi, česar ne moreš dati!.../Kar sem izgubil in zamudil, mi daj, vse tisto morje brezkoristne razlite ljubezni, mojo v skromnosti, slepoti in pobožnosti zapravljeno mladost mi daj!«⁴

Zavesti o linearnosti časa, kjer ne more biti povratka v mladostno srečo, preostane samo upanje, da se ta sreča more in

2 Cankar, I. (1902): *Epilog*. V *Erotika*, L. Schwentner; dostopno na www.dlib.si.

3 Ibid.

4 Cankar, I. (1951): *Nezadovoljnost*. V *Izbrana dela II*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 48.

mora znova manifestirati. Obet, zahteva po strukturno nemogočem, nepovrnljivem, je sedaj naslovljena na prihodnost, prihodnost naj bi oponašala preteklost, neuresničena, neuresničljiva želja je prisilno, nasilno nanašana na možno realnost, je spomin na nekaj, kar šele bo. Prav zato, ker je cilj želje zamujeno, se hrepenenje obnaša kot kraljična na zrnu graha: kakršenkoli že je cilj, ko je dosežen, ne poteši, ne zadovolji, ni TO, ker resničnost ne more parirati fikciji. In ko resničnost zmeraj znova ne sovпада s fikcijo, v tej neskončni verigi neomadeževana, nerealizirana ostaja ta ista fikcija, v kateri

»snuje duša svoj svet, iz lepih pravljic, iz mladostnih spominov, iz hrepenenja po neznanem večni resnici. Svet, v katerem ni treba nič preiskavati, nič dokazovati, nič dvomiti, kjer človek samo sanja in veruje in moli. Duša je razbremenjena, brezskrbna, kakor otrok v materinem naročju, da, vesela in nevedna, kakor otrok v materinem naročju... To življenje je lepo in zato ni čudno, da jih je toliko, ki beže vanj.«⁵

Svet, ki ne ustreza naši želji, ideji, ni pravi svet. Za vzdrževanje fikcije pa je potrebno verjetje, ne samo, da je tak svet možen (saj ravno fikcija zatrjuje, da je nekoč že bil), ampak dejansko znova dosegljiv, pravzaprav je to verjetje prej prepotrebna posvetna vera, ki povzdiguje preteklost, tolaži pred sedanostjo in zagotavlja bodočnost, pa četudi v nekem onstranstvu, transcen-

denci. Kaj še ostane hrepenecvu? Da v tem »uživa in se raduje, tam trpi plemenito trpljenje, ki je njega vredno, kesanje, ki je slast obnem, hrepenenje, ki je obenem zadoščenje.«⁶

5 Cankar, I. (1951): *Almanahovci*. ID X, str. 75.

6 Cankar, I. (1902): *Epilog*.

Alida Bevk

Duška Ristić

Lepa Vida

Dolenjska ljudska pesem

Prelepa Vida pelnice prala
pri kraju morja na sinji skali.
K nji se je pripeljal črni zamorc.
Tako je rekel črni zamorc:
»Kaj je tebi, lepa Vida,
ki nisi več tako lepa
kakor prve leta?«

»Kako čem bit lepa
kakor prve leta?
Doma imam starega moža
in bolno dete.
Stari prekašluje,
dete prejokuje.«
Tako je rekel črni zamorc:
»Le z mano, z mano, lepa Vida!«
Tako je rekla lepa Vida:
»Komu bom zapustila
starega moža in bolno dete?«

Tako je rekel črni zamorc:
»Le z mano, z mano, lepa Vida,
v špansko deželo.
Pote je poslala španska kraljica.
Ne boš družga delala,
kakor bele postle postiljala
in gori boš ležala
ino boš dojila
španskega kraljiča.«

V barko je stopila,
od kraja odtegnila.
Začela jokati lepa Vida:
»Komu sem pustila starega moža
ino bolno dete?«

On jo je prepeljal v špansko deželo,
k španski kraljici.

Zjutrej je zgodaj vstala,
je pri okni stala.
Gôri pride rumeno sonce.
Tako je rekla lepa Vida:
»Kaj te prašam, ti rumeno sonce?
Kaj moje bolno detece dela?«
Sonce pravi: »Kaj bo delalo?
Svečo so mu zdaj držali.
Tvoj ubogi mož se po morji vozi
ino tebe iše, ti lepa Vida,
ino se po tebi milo joka.«

Takrat še bolj jokala,
bele roke si lomila.
Zvečer pri oknu stala,
pa gori pride svitla luna.
»Kaj te prašam, ti svitla luna?
Kaj moje bolno detece dela?«
Luna pravi: »Kaj bo delalo?
Zdaj so ga pokopali.
Tvoj stari oča se po morji vozi,
on se po tebi premilu joka.«

Še bolj je jokala se lepa Vida.
K nji pride španska kraljica.
»Kaj ti je, prelepa Vida,
da se tako milo jokaš?«
»Kaj b se ne jokala,
ker sem pri oknu stala,
zlata kupca pomivala,
padla mi je čez okno
v morje globoko.«

Tako je rekla španska kraljica:
»Nič ne maraj, ti lepa Vida!
Jest bom spet tebi drugo kupila
ino pri mojemu kralju
te bom izgovorila!
Le lepo doji mojga kraljiča!«

Primož Forte

Laura Brataševac

»Lepovidovsko hrepenenje« – slovenski nacionalni mit

Hrepenenje je »tisto nekaj«, kar žene človeka iz enega kraja v drugega, od ene ženske do druge in nato spet do naslednje. Je lepa Vida, ki odhaja in se vrača, je »list, ki je nastopil pot od brega k bregu« (Cankar, 1912). Medtem pa posameznik išče naprej, da bi dosegel uresničitev, potešitev, (samo) izpopolnitev, ker si želi dokončno utišati notranji glas, ki »gloje, gloje, da bi kričal« (ibid.), in se nikoli z ničemer ne zadovolji.

Lepa Vida je pomembna figura v slovenskem ljudskem slovstvu; nanjo so neposredno vplivale albanske, sicilske in kalabrijske različice balad o ugrabljeni ženi in materi¹. Poleg tega je podoba lepe Vide tematsko povezana tudi z aleksandrinkami,

fenomenom s konca 19. in začetka 20. stoletja, ko so številne žene in dekleta odhajale v Aleksandrijo služiti denar, s katerim so preživljale svoje družine. To so bila dekleta iz mest ali vasi, ki so možnost za boljši zaslužek iskala pri bogatih družinah in pri njih opravljala delo kuharice, sobarice, varuške, dojilje², guvernante, šivilje ...

Tudi ljudske pripovedke iz sredozemskega prostora kažejo podobnosti s slovenskim motivom. Irena Avsenik Nabergoj³ navaja, da se je prav od tam, najverjetneje iz Italije in Sicilije, preko primorskih mest razširil na slovensko ozemlje.

Nastanek slovenske ljudske pesmi o lepi Vidi ni jasno datiran. Nekateri raziskovalci ugibajo, da je nastala v obdobju med 9. in 11. stoletjem, torej v času, ko so Mavri iz Španije, Sicilije in severne Afrike napadli jadranska obalna mesta⁴. Ivan Grafenauer je hipotezo o starosti pesmi podprl s tem, da je verzno strukturo *Lepe Vide* izpeljal iz naših najstarejših literarnih spomenikov, utemeljil pa jo je z obstojem pripovedne dolge vrstice v spomenikih in v ljudski pesmi o Vidi. O starosti bi lahko pričalo tudi ime Vida, ki je odprlo možnosti za mitološke razlage. Martina Potisk⁵ povzema, da je Vida v mitoloških

-
- 1 Potisk kot primer navaja albansko pesem Zogna Riin: *Donna Irene* ali kalabrijski baladi *Donna Candia* in *Donna Canfura*.
 - 2 Daša Koprivec v svojem članku *Podoba aleksandrinke dojilje* (2011) pravi, da je celoten spomin na aleksandrinke zreduciran prav na podobo dojilje. Raziskovalka migracij aleksandrink Inga Brezigar Miklavčič pa opozarja tudi na nerazumevanje teh odhajajočih žensk: »Doma so prejeli pomoč mater, žena in jim ob enem zamerili, ker so odšle. Ti občutki so resnični in še vedno prisotni. Zamere in odpuščenja se prepletajo z razumevanjem in nerazumevanjem tedanjih časov« (Brezigar Miklavčič, v: Koprivec, 2011: 63).
 - 3 Avsenik Nabergoj, I. (2010): *Hrepenenje in skušnjava v svetu literatur: motiv Lepe Vide*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
 - 4 Šmitek, 1983, v: Avsenik Nabergoj, 2010: 299.
 - 5 Potisk, M. (2014): Lepovidovstvo v romanih Gabriele Babnik Koža iz bombaža in Sušna doba. *Jezik in slovstvo*. Letn. 59, št. 4, str. 67-77.

prikazih hudobno, demonsko bitje in prešuštnica, na drugi strani pa je lahko najvišje božanstvo, Svetovidova žena. Da je Vida bolj povezana s pozitivnim polom božanstev, potrjujejo tudi raziskovalci, ki so njeno pranje plenice ob morju povezovali z vodnimi božanstvi, z nimfami in s slovensko Božjo deklico, pa tudi z boginjo Artemis. Potiskova še pravi, da je bilo to dovolj, da se je tudi v znanosti začel počasi in prikrito zarisovati mit⁶ o lepi Vidi. (Potisk, 2014)

Ljudska pesem *Lepa Vida*, ki prikazuje pretresljivo človeško pa tudi ljubezensko uso-do, je pri umetnikih in raziskovalcih kmalu vzbudila zanimanje. Razlogov, da so se med številnimi slovenskimi baladami največ ukvarjali prav z motivom lepe Vide, je več.

Terseglav⁷ meni, da so to zgodovinski elementi, ki preko ustne zgodovine pojasnjujejo nezabeležene trenutke naroda, in jezikovne prvine, ki kažejo razvoj in posebnosti jezika. Poleg tega prinaša pesem o lepi Vidi tudi mitološke prvine, ki govorijo o zgodovini in kulturi naroda. Več je teh prvin, bogatejši sta narodova zgodovina in kultura. Na vsem tem so lahko zlasti majhni narodi gradili mit

o svoji starosti in kulturni povezanosti. Ne-samostojni narodi so z ljudsko umetnostjo torej dokazovali svojo kulturno raven, svojo »dušo«, umetniški občutek in razvitost.

Kljub razširjenosti motiva pa so za rojstvo mita o lepi Vidi odločilnejše umetne (avtorske) interpretacije njenega lika. Leta 1832 je bila v *Kranjski čbelici* objavljena Prešernova umetniška interpretacija lepe Vide, ki je izzvala vse nadaljnje literarne predelave. Motiv lepe Vide sta hotela dramatizirati že Jurčič in Kersnik, a njuni deli nista bili dokončani. Prva drama o lepi Vidi je Vošnjakova iz leta 1893, sledila je Cankarjeva interpretacija (1912), zadnji po vrsti pa sta Kmeclova in Šeligova. Omeniti je treba še dramatisacije za ljudski oder (Trinkhaus, Sanda, Tomažič). Na slovensko predstavo o tem literarnem fenomenu sta najbolj vplivala že omenjena Prešeren in Cankar. Prvi je motiv lepe Vide interpretiral kot problem neuresničljivega hrepenenja, drugi pa je Prešernov hrepenenjski motiv stopnjeval in Vido povzdignil v simbol, ideal čiste ženske in v mit tragične usodnosti. Nabergojeva ob tem ugotavlja, da je v ljudskih pesmih o lepi Vidi bolj izpostavljen motiv ugrabitve, med-

6 Največ vpliva na znanost 20. stoletja je imela teorija o mitu, ki jo je formuliral Sigmund Freud, oče psihoanalize. V psihoanalitični vedi teorija mita izhaja iz nezavednega: po Freudovem mnenju se teme in simboli oblikujejo v nezavednem in šele naknadno se jezik simbolov preoblikuje v diskurzivni jezik.

Analogija mita so sanje: kakor sanje izražajo neuresničene nagone, tako ima mit v zgodnjih fazah razvoja človeštva funkcijo posebnega zbiralnika potlačenih nagonov. Tudi za Junga, Freudovega učenca, so miti zelo pomembni, saj predpostavljajo obstoj nezavednih področij človeške psihe: arhetipske slike so v obliki mitov, vzorcev in legend vedno obstajale v zgodovini človeštva.

V kolektivni podzavesti so bili tako vedno skupni vzorci obnašanja in razmišljanja o svetu, ki jih imenuje »arhetipe« (pravzorci, praobrazce, praižkušnje). Jung tudi poudarja, da je del mitov zelo tesno povezan z družbenimi razmerami določenega socialnega sloja, saj prav te razmere vplivajo na nastanek čisto določenih in ne drugačnih simboličnih slik (Doležal, 2008).

7 Terseglav, M. (1999): *Zgodba nesrečne Lepe Vide v sodobni slovenski dramatikii*. Ljubljana: SAZU.

tem ko sta v literarnih interpretacijah bolj poudarjena skušnjava in hrepenenje. (Avsenik Nabergoj, 2010: 9–10) Prav po zaslugi slovenske literature je lepa Vida prerasla v nacionalni mit, ki ga je vsako obdobje interpretiralo po svoje in mu poskušalo dodati svoj smisel, ki se je pogosto razlikoval od motiva v ljudski pesmi.

Po argumentaciji Alenke Jensterle Doležal⁸ je mitologija zakladnica literarnih tem in motivov; literatura pa je po njenem mnenju »preoblikovana« mitologija, ki se je prilagodila zahtevam verjetnosti in moralnosti⁹. Svoje ugotovitve je podprla z mnenjem poljskega filozofa Leszeka Kołakowskega, ki pravi, da je potreba po mitih povezana z moralo in vrednotami, zaradi česar lahko dobi mit tudi negativen značaj: v njem namreč človek zavrne svojo svobodo in se omeji v razmišljanju, saj organizacija mitične strukture ustoliči že uveljavljeni model. V procesu nastajanja lahko začne družba pripisovati mitu značaj doktrine in ideologije. V potrebi po mitu, ki se želi potrditi kot nadčasovni fenomen, pa se skriva človekovo prizadevanje, da bi presegel fragmentarnost, naključnost in necelostnost sveta.

Obenem Alenka Jensterle Doležal meni, da nosi mit v sebi precej stereotipnega – gre za shematični vzorec, povezan z moralo, vrednotami, kulturnimi paradigmi in prepričanji, včasih celo s predsodki neke družbe in obdobja.

V umetniških delih tako najdemo že izoblikovane mite, ki izhajajo iz kolektivne podzavesti. Tudi slovenska literatura je prepletena s številnimi miti nacionalno-konstitutivnega značaja. Ti miti nenehno prehajajo iz književnosti v kulturo in nazaj in so sestavni del tradicije slovenske kulture.

Kar nekaj kulturnih mitov je v slovenski književnosti zakodiral Ivan Cankar. Poleg drugih je ustvaril dva ženska lika, ki ju je začela slovenska kultura kasneje prebirati skozi mitološke prvine: to je mit o dobri, t.i. cankarjanski materi in mit o lepi Vidi – ženski kot simbolu hrepenenja. Cankar se je, kot rečeno, z mitom o lepi Vidi srečal preko slovenske ljudske pesmi in Prešernove interpretacije. Njegov lik ima simbolne dimenzije, njegova lirsko-poetična drama *Lepa Vida* pa temelji na simbolističnih slogovnih sredstvih. Princip hrepenenja uteleša odsotnost ženske, lepe Vide, na katero se osredotočajo vsi moški liki. S tem je Cankar ustvaril osrednji konstitutivni mit slovenske nacionalne kulture 20. stoletja – motiv lepe Vide, ki je bil postopno čedalje bolj razumljen kot del nacionalne identitete. Doležalova omenja razlage teoretikov, ki so začele označevati slovenstvo kot kompleks lepe Vide, pojavljati so se začela posploševanja in stereotipizacije značaja slovenske ženske, hrepenenje pa je začelo postajati temeljna ontološka kategorija slovenskega naroda.

8 Jensterle Doležal, A. (2008): *V krogu mitov: o ženski in smrti v slovenski književnosti*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

9 Northrop Frye je že leta 1951 trdil, da je iskanje arhetipov neke vrste literarna antropologija, ki jo zanima način, kako literaturo naseljujejo predliterarne kategorije, kot so ritual, mit in ljudska pripovedka (Doležal, 2008).

V drugi polovici 20. stoletja je mit o idealni ženski, ki je tako objekt kot subjekt hrepenenja, močno odmeval v slovenski kulturi, v književnosti so bile v razmaku nekaj let napisane številne drame z motivom lepe Vide. Tudi številni teoretiki so videli možnost globljega raziskovanja tega mita: od literarnega zgodovinarja Tarasa Kermaunerja v knjigi *Vračanje mita v slovensko dramo* (1988) do filozofa Tineta Hribarja v knjigi *Drama hrepenenja*, del Denisa Poniža in Jožeta Pogačnika, ki podaja podrobno analizo mita o lepi Vidi v svojem delu *Slovenska lepa Vida ali hoja za rožo čudotvorno* (1988). Tudi ti misleci potrjujejo tezo, da je lepa Vida izrazito nacionalen, tipično slovenski mit. (Doležal, 2008)

Kaj je torej »lepovidovsko hrepenenje«? V zelo strnjeni obliki ga lahko opišemo kot razpetost med domačim in tujim, med domom in svetom. Hrepenenje je ambivalenten pojem, ki vzpostavlja razmerje med demonom in božanstvom, med minljivostjo in večnostjo, med tistim, kar imamo, in tistim, kar želimo imeti.

Hrepenenje je nekaj, kar si res močno želiš, in želiš si uresničitve v tistem trenutku, kljub temu, da veš, da to ni mogoče. (študentka)

Hrepenenje je »žival«, ki nas preganja in nam je stalno za petami. In mu nikoli ni konca. (brezposelna oseba)

Hrepenenje je zelo močno čustvo, tisto, ki pride z dna srca. Je najmočnejša življenjska želja, je tisto, kar si želiš, o čemer sanjaš. Hrepenim po notranji sreči, da bi bila vedno zadovoljna s seboj in dogajanjem okoli sebe. (dijakinja)

Hrepenenje je polno idealov, ki jih človek v življenju ne doseže. Hrepenim po pravni državi. (ulični performer)

Ko dosežeš katerega izmed življenjskih ciljev, si verjetno nekaj časa srečen, potem pa ugotoviš, da ti manjka nekaj, česar nimaš. Človek vedno hrepeni po tistem, česar nima, tistem, kar mu je težko dostopno. (dijakinja)

Hrepenimo po marsičem. Se pa ljudje v hrepenenju razlikujemo med seboj – eni se ob uresničitvi svojih želja ustavijo in uživajo v doseženem, za druge pa je to le kažipot za nadaljevanje poti. (upokojenka)

Hrepenenje je uresničljivo. Vsako stvar lahko dosežemo, če smo le dovolj vztrajni. (upokojenka)

Hrepenenje je težnja po nečem, kar je nedosegljivo. Hrepenenje je nezadovoljivo, je stanje melanholikov, ki nenehno hrepenijo, stremijo, koprniyo in težijo k nečem. Tudi jaz sem večni hrepenevec. (mlada raziskovalka)

Uresničitev hrepenenja pomeni, da se vse odvija v pravo smer, da smo vsi zdravi, srečni in zadovoljni. (delavec – mesar)

Hrepenenje je vodilo, s čimer se ljudje borimo za dosego svojih ciljev, uresničitev svojih sanj. Nehrepeneči človek je mrtev, brez smisla. (brezposelna mama)

Maja Nemec

Miha Nemec

Dnevnik hrepenevca

6. november 2014

Želim organizirati sestanek avtorske ekipe, ki bo sodelovala pri uprizoritvi Cankarjeve *Lepe Vide*. Povabil sem jih v slaščičarno, da bi skupaj obeležili začetek naših predpriprav na uprizoritvev.

7. november 2014

Oh, kako sem jih prosil ... Očitno me Drama še ni dovolj skalila, ali pa sem nepopravljiv ... Hrepenim, da se vse zgodi zgolj iz obojestranskega zaupanja. Vse, kar zastavim, mora preoblikovati – pretopiti tudi življenje samo. Drugače je le »začaran paradiz«.

10. november 2014

Uporabim tri pikice, ki novembra 2015 že postajajo naš mali mit ... Vztrajam namreč pri vseh treh pikicah, ki jih je zapisal Cankar v svojo partituro. So del besedila, kot ločila. Če se jih ne upošteva in ne odkrije njihovega organskega pomena, potem se tempi ne spreminjajo in misel zamrzne. Vse postane enoplastno. Cankar je bil natančen, zelo natančen in živ. Igralci mislijo, da so tri pikice zgolj nedokončana misel, ali pa, še huje, da morajo biti prekinjeni. Kako, če sam govoriš naprej?! Tri pikice so ločilo, ki so ga simbolisti uporabljali kot znak, kjer stanje, občutek znotraj monologa ali dialoga ostaja v »zraku«, ni pa besed, zastanejo, se razgubijo in znova sestavljajo v misel ... Zapomniti si jih je treba kot del besedila, kot črke, prav tako njegove podaljšane pomišljaje. Minuse, kot

jim reče Cimprič. Tudi ti so na mestu in imajo svoj pomen in tudi njih si je treba zapomniti v besedilu. Tri pikice imajo trajanje najmanj treh dihov, smo ugotovili med študijem. Če so krajše, jih ni in ničesar ne dosežejo. Minusi so vsaj dva diha. Vse to pomeni čas, tišino, večnost ... Vsi jih preklinjajo in hkrati že dobro vedo, kje so.

12. november 2014

Končno se dobimo na prvem srečanju. Dobimo se v lokalu, kjer se ne streže alkohola in se plačuje čas, ne pijača. Začeti sem želel z nečim novim. Zdaj vidim, kako sem hrepenel po tem, da bi se lahko sešli in končno začeli ustvarjati skupino. Pripravljam zapiske za naše prvo srečanje. Prvi uvodni govor ... Napišem: Stojimo pred ultimativnim umetniškim delom! Večkrat omenjam Balagan, kreativno stanje, po katerem očitno hrepenim. Besedo Balagan sem našel pri ruskih prevratnikih (Mejerhold) s katerimi sem nekoč mahal na tiskovni konferenci za eno od svojih uprizoritev. Mislim, da je Balagan stanje kreativne svobode, kjer se rojeva umetnost in iskreno samoizpovedovanje. Sprašujem se, ali je stanje likov v *Lepi Vidi* bolezen. Imam konceptualne prebliske. Med drugim tudi takega, da bi sredi predstave v trenutku silnega igralskega podajanja hrepenenja prišla na oder dramaturginja, ki bi skupini srednješolcev razkazovala oder. Skupini bi ob dejstvu, da stoje na odru sredi predstave in da v njih zro pravi gledalci, zastal dih. Tudi igralci bi zastali. Dramaturginja bi ravnodušno rekla: Vidite, to so odrske deske, ki nekaterim pomenijo življenje. Ena od učenek bi padla skupaj ... Sprašujem se, kako uprizoriti spomladansko poljano.

21. novembra 2014

Bjanka vedno prinese na naše snidenje

stvari, ki jim rečeva »znak«. V antikvariatu, kamor je prišla po zapletenih okoliščinah, je prodajalko vprašala, ali ima mogoče Cankarjevo *Lepo Vido*. Ta je odgovorila, da ne, in v tistem trenutku se je iz ozadja skrivnostno vmešal lastnik, ki je ujel na uho pogovor o *Lepi Vidi* in rekel približno tako: »Kako da ne?!« Iz ozadja je prinesel prvi izvod Cankarjeve *Lepo Vide*, ki jo je izdal Schwentner 1912, na božič (tako pravi Nejc). In že na našem drugem srečanju se je prvi natis igre znašel med nami. Lepo. »Znak«? Seveda!

Skupini predstavim, kaj je o Dionizu nekoč napisal Nietzsche. »Genij srca«, kot ga je poimenoval. Nietzsche, ki se je bojda, tako pravi naš ekspert s tega področja Nejc, tudi sam poistovetil s tem bogom veselja ter mu posvečal svoja dela: »Dioniz ... ob katerem vse glasno in samovšečno obnemi in ki uči poslušati, ki lika robate duše in jim daje okušati novo hrepenenje, ki uči nerodno in robato roko zadržanosti in nežnejših prijemov; ki ugame skrit in pozabljen zaklad pod kalnim, debelim ledom. Genij srca, od čigar dotika odide vsak bogatejši, ne pomiloščen in presenečen, temveč obogaten sam s seboj, sebi novejši kakor prej, odpečaten, opihljan in oslišan z južno sapico, mogoče negotovejši, nežnejši, zdrobljivejši, vendar zvrhan upanj, ki so še brez imena, zvrhan novih nejevolj in nasprotnih tokov ... (Nietzsche: *Onstran dobrega in zlega*, str. 199, poglavje št. 295.)

Na dan reformacije, **31. oktobra 2015**, napišem krajši opis teme predstave. Hrepenenje je prebujanje duše ... Prebuja se in želi nazaj v tiste pokrajine, od koder je prišla ... Cankar pravi: »Potrebno je pisati o tistem, kar stisne srce in pretrese dušo.« Maeterlinck pa takole: »Ker je duša le del vesoljne ali svetovne duše, ker je le del neke prvotne mistične substance in je v neposrednem

stiku z bogom in ima enake lastnosti kakor tista vesoljna snov, katere del je – ne glede na to, ali je ta vesoljna snov bog, vladajo v tistih pokrajinah, od koder je prišla duša, le čista lepota, resnica in dobrota, je razumljivo, da je tudi naša duša prebivališče lepote, resnice, dobrote.«

Te misli citiram iz Pirjevčeve knjige *Cankar in evropska literatura*. Dobra, detektivska razdelava Cankarjevih del in literarnih tokov v Evropi ... In seveda na tem mestu zopet zaznavam vonj, odblesk teme naše predstave, ki ga je treba še uloviti ... Ne z roko, roka sega in ne doseže, le duša zmore kaj takega ... Oh, oh ... Prebiram Kermaunerja, Hribarja, Pogačnika, Cankarja, Mojstra Eckharta, Nietzscheja, Emersona, Baudelaira, Verlaina, Pirjevca ...

Napišem, da je moja osnovna namera uprizoriti vso svetlost, lepoto, resnico in dobroto, ki so vtakane v to igro. Stopiti v polje senzualnega, transcendentalnega, neposrednega, nadnaravnega. Prebuditi lastno dušo, duše sodelavcev in duše gledalcev ter ustvariti tajne stike, splesti te duše v ples duš. Ivan Cankar je s svojo igro *Lepa Vida* pokazal pot, način, kako ustvariti take trenutke v gledališču ... Za suspenz uporabljaj, »česar ni moč ubesediti«, pravim, in to se v študiju vedno bolj kaže kot točno ... »Statično gledališče«, kot je Maeterlinck poimenoval simbolistično gledališče, bomo postopno pomikali v ekstazo senzualnega, pravim pred letom dni in si zdaj pritrjujem, predvsem pri postopnosti pomikanja v ekstazo senzualnega. Predvidevam, da bo ključ za to predvsem točna zasedba, natančno oblikovanje in detajliranje vlog, da bi te igralcem omogočale samoizpoved, absolutno avtobiografičnost. Dodam, da bom imel pri uprizoritvi dve strokovni sodelavki, da si bomo pomagali

Zvezdana Novaković

li z metodo Fitzmaurice Voicework, ki išče organski dih skozi odzivnost avtonomnega živčnega sistema. Metodo, ki stimulira telo, da se prepusti in s tem odpira igralčevo senzualnost in ga varno vodi do celostnega razumevanja situacije in vloge.

Tako kot so se simbolisti, se bomo tudi mi spraševali, kako izreči neizrekljivo ... Držali se bomo Cankarjeve misli: »Duša vidi več kot telesne oči in prav zato se ji lahko prikaže čista resnica.« Gledam/o z dušo in Cankarjeva *Vida* postaja vedno bolj enotirna progga in vse v naših življenjih se ji podreja ... tak je naš poklic. Potrebno je neprestano vzpostavljati ravnotežja. Vikendi so posvečeni naravi in družini ... Otipljivemu ...

27. november 2014

Hrepenenje je razkol. Ni eterika. Hrepenenje je odpor, upor duše. Tega premoreš veliko. Prav tako ljubezni. Mi vsi smo nekje razklani ... čas je, da se tudi v delu dajemo scela ... drug drugemu ... Hladni »profesionalizem zadovoljuje le napotke in je sicer večš hitrih rešitev, ne premore pa hrepenenja, čutnosti ...«

Zavijamo besede v metafore, da bi pojasnili svoje občutke ... Ali pa le skrili svoje srce ... To vem sedaj ... Za vsako deveto stvar je beseda, je rekel Cankar ...

9. december 2014

Nekdo izrazi pomislek glede hitrega štarta. Sprašuje se, ali ni mogoče, da se prevelik zanos in pripravljenost lahko maščujeta pri prenosu na igralce. Mislim si: »Moj bog! Si sploh upamo postati skupina?!« Borim se, razlagam: »Verjemite, da so skupinski rezultati drugačni. Rešitve skupine niso rešitve posameznika.« Jezil sem se nase, ker nisem znal dobro voditi pogovora skupine. Prvič se zares srečujem s tem tudi sam. Vsi smo v tem popolnoma nepoučeni. Odtujeni od

skupnosti in njenih pravil delovanja. Zaslepljeni individualisti smo. Strašni in požrešni. Ne zaupamo moči skupine in pomembnosti posameznika. Pišem: »Dajmo si priložnost in se naučimo sami vlaganja energije v skupnost. Če ne zdaj, kdaj? Če ni zaupanja, vere, dela, ni nič.« Bjanka nas kar dobro prekaša v deljenju znanja. »Znakov«. »Prinesite materiale. Knjige, karkoli, kar vam je blizu, kar si želite deliti! Naša tema je več kot hvaležna, vseobsegajoča. Ponuja priložnost za razvoj vsakega posebej. Greh bi bilo zavreči to priložnost. Fortuny in Poirat sta me poleg pustnih mask iz Goriške doslej še najbolj inspirirali. Najdite kaj inspirativnega o Dionizu, ritualih in njihovih namelih ...«

Dragi sodelavci, draga ekipa!

V torek, **21. januarja 2015**, smo se dobili že šestič. Od prvega sestanka v Ziferblatu je minilo dva meseca in deset dni ... Pišem: »Večkrat sem omenil, da hočem (hrepenim po tem) sestaviti ekipo, tim, skupino ustvarjalcev, ki se bo zagreto spoprijela s katerikoli materialom in iz njega izvlekla umetnost, poustvarila lepo. Ker vodim naš projekt ... Ah, fak! No, to je pisal stari Miha, ki ga želim pre-rasti. Miha, ki je nepotrpežljiv in ta, ki pizdi, ker bi rad, da se bolje zapalite. Ostalo sem raje črtal ... Ja, Niki in Pika, prav imata, treba je iti korak naprej. Zavohali smo ekipni duh in moramo rasti z njim. Na vrsti je konkretnost. Do naslednjic imate naloge, ki bodo v polovici sestanka del 'Talking circle' debate in v drugi polovici vaša predstavitev konkretne rešitve naloge, ki jo boste pravkar dobili.«

Dodam še: »Uvod predstave je sestavljen iz prizora, ko Mrva pijan in blodeč išče lepo Vido in jo tudi najde nekje kjer je pustni ples. Mrva blodi in želi priti do tega kraja, teh vrat, kjer je zamaskirana Vida in pustni ples in luči, luči, strašne luči. Poleg njega so še tri

Rojenice/Sojenice/Bele veščice. Kot že njihovo ime pove, one odločajo, ali bodo osebo ščitile ali uničile. Ko si na pravi strani, te varujejo, ko prestopiš mejo, te kaznujejo. Vsak ima 15 minut za predstavitev svojih konkretnih predlogov. Potrudite se! Ni napake.«

Še del tiste črte iz prejšnjega odstavka – starega Mihe. Naj povem, da so me h konkretnosti spravile tri stvari. Niki in Pika sta ena, asistentka je druga, in glavna stvar je ‚Talking circle‘ z asistentko. Hvala mu. Gremo v predstavo!

7. srečanje

Lepa Vida je vse obsegajoče delo, ki potrebuje ogromno izobraževanja, da jo razumeš. Ima močno strukturo in veliko sporočilnost. Njena enostavnost se pokaže šele s časom. To besedilo boste morali prebirati znova in znova. Dovolite si, da je to mogoče prva igra, ki jo boste prebiralih znova in znova. Če ne, je ne boste razumeli. Nihče je ne iz prve in druge. Mi pa za uprizoritev moramo vedeti, kaj hoče in kaj hočemo. To so Olimpijske igre. In trening bo primeren temu. To ni FIS tekma na Ulovki. Vsi smo pristali na sodelovanje drug z drugim. Naše delo je, da se dajemo drug drugemu. Z veseljem. Da si zaupamo. In da delamo – veliko.

Maja je predstavila svoje raziskave glede različnih literarnih oz. narodnih upesnitev *Lepe Vide*. Ta raziskava je zarezala še globlje v razumevanje Cankarjeve *Lepe Vide*. Nejc je predstavil svoj pogled na naše tri pribočnice (sojenice - rojenice - žalik žene - bele veščice - čarobnice) nekakšne spremljevalke vseh oseb – »transformatorje« (mama, pustna šema, služkinje, mlade mame, objokovalke, smrt ...). Poveže jih z Mojrami. Rimljani imajo Parke, obstajajo pa v podobni obliki pri vseh narodih. Posebljajo usodo. So vseskozi prisotne ob človeku.

15. februar 2015

Lepa Vida. »Včeraj sem si zastavil vprašanje: Ali lahko najdeš prostor iz sedanjosti, v katerem bi besedilo *Lepa Vida* lahko bilo in poleg tega še artikuliralo prostor »tu zdaj« na način, ki bi gledalca vseskozi presenečal, ga vzdrževal v stanju popolne pozornosti. Torej, ali je mogoče artikulirati tak prostor, ki besedila ne bi ubil, temveč bi ga podpiral v njegovi nameri in bi prostor kljub svojemu razkritju še vedno skozi trajanje omogočal nove in nove nepredvidljive situacije. Nepredvidljive zato, ker smo kot gledalec navajeni točno določenega dogajanja v takem prostoru. Dogajanje, ki bi ga uporabljala naša igra *Lepa Vida*, pa bi ustvarjalo popolnoma novo realnost in gledalec bi bil hočeš nočeš zaradi svojega predvidevanja večinoma presenečen, ker bi se pred njim dogajalo vse malo drugače, kot bi si on lahko zamislil. In to je dobro za komunikacijo z njim.«

Sodelovanje mi potrdijo Foltini.

Konec junija – čajnica Gallus

Martina Mrhar in jaz se odpeljeva v Ljubljano na sestanek z Marinko Poštrak in Mirjam Drnovšček iz PG Kranj in Eduardom Milerjem iz SSG Trst. Skušamo se pogovarjati o logistiki in organizaciji, a se pogovor ustavi pri vsaki temi, na katero bi se bilo potrebno poprej pripraviti ... Moral sem se delati trdnega in prepričanega, da bom zmoغل ... Še sedaj morajo biti moja pleča iz železa, na njih se neprestano preizkušajo udarci dvomov ... Udarci niso prizanesljivi ... Strah je vladar našega okolja ... Tako je in čisto nič drugače ... Kdor se mu podredi in dela zanj, je njegov favorit, kdor ne ... Kolovoz, blatni kolovoz, ta delež, ki ga zdaj živimo, pusto, leno, pritlikavo življenje ... Te besede mi odzvanjajo, ko se spomnim tega pogovora in še marsikaterega ... Pa vendar se vsi

trudijo ... Omenim še vinarje Ipavec – Geržina in njihovo znamko vin Lepa Vida, mojo željo, da bi bili uradni vinar koprodukcije ... Rad imam široke povezave ... Pa tudi intimne v študiju predstav ... Študij je intima ... Omenim še idejo za plakatiranje in dopisovanje Nejca Valentija in Gregorja Modra na temo hrepenenja ... Po čem hrepeniš ti?

Konec septembra 2015

Marsikaj smo preživel skupaj in pred nami je še ves študij. Moje spoznanje ... Skupina nastaja po svoji volji, odvisna je od volje po skupinskem delovanju vsakega posameznega člana. Učimo se. Pridruži se nam Zvezdana Novaković, izvrstna vokalistka in performerka. Ter še ena strokovna sodelavka. Smo skupina, ne takšna, kakor sem si jo predstavljal, a smo. In taki gremo na pot. Na Himalajo dramatike. Marsikaj se bomo morali priučiti na poti ... Ziferblatovki smo dolžni vabilo na predstavo! Ne pozabi, Miha.

28. september 2015

Uvodna vaja

Govori so kratki, razen mojega, pa ne zato, ker bi rad pametoval, temveč zato, ker moje presenečenje zamuja. Čakamo na uvodno degustacijo vin z imenom Lepa Vida. To sem si zaželel namesto velikih besed prvega dne. Vinarstvo Ipavec – Geržina iz Oseka, ki ustvarja vino Lepa Vida, nam skupaj s Faladurjem, ki priskrbi zelo okusen prigrizek, pripravi lep uvod v študij. Lepa Vida bo tudi uradni vinar koprodukcije in če bodo direktorice držale besedo, bo Faladur pripravil zakusko. Mislim, da takšni koprodukciji in takšnemu besedilu to pristoji. Ustvarjanje takšnih besedil, takšnih predstav, takega vina in take hrane ima skupni imenovalec – ljubezen do ustvarjanja.

Med svojimi zapiski za Lepo Vido imam v

svetlo modrem rokovniku Quo Vadis nalepljenih sedem sporočil, ki sem jih prejel iz čajnih vrečk. Sedem napotkov, ki jih redno pozabljam.

Pravijo pa takole:

1. Give up your need to always be right.
2. Hugs heal.
3. Give your heart to love; the rest is second-hand.
4. Give up your limiting beliefs.
5. Give yourself a chance.
6. Give up your need for control.
7. Know separation so that you can yearn for union.

Med pripravami in študijem sem zapisal sledeče:

- Hrepenenje Cankar – melodija človeka.
- Besede: lepota, nemir, brezmirje, prisotnost, odsotnost, skrivnostnost, večni odmev odsotnosti, velikodušnost, pogum, žalost, nepretrgana prisotnost, sočutje, milost, strast, pripadanje, svit, mrak, eno, zavetje, presenečenje, praznina ...
- Čudenje je otrok skrivnosti, neznano priključuje čudenje.
- **Čas je slepilo ...**
- Vida = svoboda, želja po svobodi o osvobajanju. Hrepenenje po svobodi.
- Navzočnost – Poljančeva predsmrtna slika.
- Ni zrcalo, da bi videli, kako je, temveč kako je lahko!
- Skupina ustvari močno kolektivno energijsko bitje.
- Ne postani odvisen od ustvarjanja skupine in skupine.
- Zven besede pomeni in pomen zveni. Boris A. Novak
- Bodi majhna pika in zadovoljen s tem.
- Svirzadača – cilj.
- Proti komu, čemu se borim?

- Spodbudi igralce, da si povedo, kdaj in kakšni so se v veselje gledati drug drugemu.

Prihodnji dnevi oktobra

Vadimo, beremo, igralci se učijo besedilo, korakamo počasi.

Počasi spoznavam, zakaj Fitzmaurice, z Ali-do počasi dojemamo, kako se ga lahko uporablja znotraj študija in kako ga kombinirati z ostalimi vajami ... Majine sugestije so zelo koristne. Najprej smo delali etude prizorov na lastne besede ...

Igralci so ravno prav poučeni o besedilu, da se lahko poigramo z ozadji likov ... Magični če deluje magično ...

Delamo Brownovo štetje – naključno gibanje delcev, vajo, ki se izkaže izvrstno za postavljanje mizanscene, ko jedra vlog še niso znana, izčiščena, ko je znanje besedila še krhko ... Vztrajam na treh pikicah ... Ne popuščam ... Vsak teden so dobre in težke vaje, vsak teden napredujemo in prihajamo do novih prehodov ... Hvaležen sem za vsako dobro vajo ... Vem, kdo so najbolj stabilna jedra v ekipi, vlečni konji ... Pomagajo mi prepričevati tudi druge, in to le s tem, da so ... Da so na razpolago, da ne rušijo vaj s svojim strahom, da so radovedni, vztrajni, kreativni. Pravi kreativci ... Vsa čast ... Na tak način bodo še veliko in dobro delali v življenju in kar je najvažnejše, dobro se bodo razumeli s sodelavci ... Tudi Foltini se nam pridružijo ...

Vedno bolj se prebijamo proti jedru besedila ... Dejanja dobivajo konture ... 1. dejanje se že kar izrisuje ... 3. dejanje je »začudno«, pravijo Foltini ... 2. dejanje pokaže malce nepričakovane, a zelo zanimive obrise ...

Aljoša Ternovšek

France Prešeren

Lepa Vida

Lepa Vida je pri morju stala,
tam na prodi si plenice prala,
črn zamor'c po sivem morju pride,
barko vstavi, praša Lepe Vide:
»Zákaj, Vida! nisi tak' rdeča,
tak' rdeča nisi, tak' cveteča,
kakor ti si prve leta bila?«

Vida Lepa je odgovorila:
»Kak' rdeča b'la bi in cveteča,
ker zadela mene je nesreča;
oh, doma je bolno moje dete,
poslušala sem neumne svete,
omožila sem se, starca vzela,
malokdaj sem s'rotica vesela,
bolno dete ves dan prejokuje,
celo dolgo noč mož prekašljuje!«

Črn zamor'c ji reče ino pravi:
»Če domá jim dobro ni, žerjavi
se čez morja vzdignejo, ti z mano
pojdi srčno si ozdravit rano.
Kaj ti pravim, pote, Vida zala,
je kraljica španska me poslala,
ji dojiti mladega kraljiča,
sinka njen'ga, mlad'ga cesariča.
Ga dojila boš ino zibala,

pest'vala, mu post'ljo postiljala,
da zaspí, mu pesmi lepe pela,
huj'ga dela tam ne boš imela.«

V barko Lepa Vida je stopila;
al' ko sta od kraja odtegnila,
ko je barka že po morju tekla,
se zjokala Vida je in rekla:
»Oh! sirota vboga, kaj sem st'rila,
oh! komú sem jaz doma pustila
dete moje, sinka nebogljen'ga,
moža moj'ga z leti obložen'ga!« —

Ko pretekle so b'le tri nedelje,
jo h kraljici črn' zamor'c pripelje. —
Zgodaj Lepa Vida je ustala,
tam pri oknu sonce je čakala,
potolažit' žalost nezrečeno
poprašala sonce je rumeno:
»Sonce, žarki sonca, vi povete,
kaj moj sinek dela, bolno dete?«
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?
Včeraj svečo rev'ci so držali,
in tvoj stari mož je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe iše,
tebe iše in se grozno joka,
od bridkosti njemu srce poka.« —

Ko na večer pride luna bleđa,
Lepa Vida spet pri oknu gleda,
da b' srčno žalost ohladila,
bleđo luno je ogovorila:
»Luna, žarki lune, vi povete,
kaj moj sinek dela, bolno dete!« —
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali,
dan's so vbogo s'roto pokopali,
ino oča tvoj je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe iše,
tebe iše, se po tebi joka,
od bridkosti njemu srce poka.« —

Vida Lepa se zajoka huje,
k nji kraljica pride, jo sprašuje:
»Kaj se tebi, Vida, je zgodilo,
da tak silno jokaš in tak' milo?« —
Je kraljici rekla Vida zala:
»Kak bi s'rota vboga ne jokala,
ko pri oknu zlato sem posodo
pomivala, mi je padla v vodo,
je iz okna padla mi visoc'ga
kup'ca zlata v dno morjá globoc'ga.« —
Jo tolaži, reče ji kraljica:
»Jenjaj jokat' in močiti lica!
Drugo kup'co zlato bom kupila,
te pri kralju bom izgovorila.

Id', kraljiča doji moj'ga sina,
da te mine tvoja bolečina.« —
Res kraljica kup'co je kupila,
res pri kralju jo je 'zgovorila;
Vida vsak dan je pri oknu stala,
se po sinku, oču, mož' jokala.

Foltin

Glasbo v predstavi Lepa Vida so ustvarili glasbeniki skupine Foltin. Zasedba deluje že od leta 1995 in je ena najpomembnejših makedonskih skupin. Njihovo glasbo je težko opredeliti, saj zveni nepredvidljivo in kljubovalno: nadrealistična, strastna in duhovita, dinamična in polna presenečenj, staplja se z mnogimi glasbenimi žanri – elektroakustično in ambientalno glasbo, alternativnim rockom, funkom itd. Čeprav uporabljajo standardne glasbene elemente, je njihov pristop k ustvarjanju vzdušja nepredvidljiv in predvsem izviren. Zasloveli so s svojimi nastopi v živo, ki so pogosto teatralni (kabaretski) in se dostikrat spremenijo v prave predstave.

»Foltin so s svojo strastno nekonvencionalno glasbo, z okuženostjo z gledališčem in

rastočo uspešnostjo doma in v tujini videti kot prihajajoča uspešnica v makedonski glasbi. Po dvajsetih letih obstoja in osmih albumih so trenutno ena največjih, če ne celo največja makedonska glasbena atrakcija. Njihova glasba je sveža, topla, neskončno domiselna, sposobna je v ljudeh pričarati občutek sprejetosti in pozitivve. Njihove jezikovne izbire so nenavadne. Postopoma so z leti začeli uporabljati makedonščino in angleščino, prej pa so v svojih pesmih uporabljali fonetično posnemanje različnih jezikov brez semantičnega pomena. Foltin, ki imajo močne korenine v gledališču in na sceni performansov, so prispevali glasbo za več kot dvajset gledaliških predstav. Napisali so tudi glasbo za uspešen dokumentarec »Cash and Marry«. Brez prestanka nastopajo v živo. Kot pravijo nekateri kritiki, njihovih res nenavadnih nastopov ne smete zamuditi.« (Osservatorio Balcani e Caucaso, 2009)

Javni Zavod Prešernovo Gledališče Kranj

Glavni trg 6, 4000 Kranj,

Tajništvo +386 4 280 49 00, Faks +386 4 280 49 10, www.pgk.si, pgk@pgk.si

Direktorica

Mirjam Drnovšček mirjam.drnovscek@pgk.si +386 4 280 49 12

Vodja umetniškega oddelka in dramaturginja

Marinka Postrak marinka.postrak@pgk.si +386 4 280 49 16

Marketing in odnosi z javnostjo

Renata Škrjanc info@pgk.si +386 4 280 49 18

Koordinator programa in organizator kulturnih prireditev

Robert Kavčič robert.kavcic@pgk.si +386 4 280 49 13

Poslovna sekretarka Gaja Kryštufek Gostiša pgk@pgk.si +386 4 280 49 00

Blagajničarka Damijana Bidar blagajna@pgk.si +386 4 20 10 200

Igralski ansambel

Vesna Jevnikar, Peter Musevski, Vesna Pernarčič, Darja Reichman, Miha Rodman, Blaž Setnikar, Vesna Slapar, Aljoša Ternovšek, Borut Veselko

Strokovni svet PGK

Alenka Bole Vrabc (predsednica), Alen Jelen, Darja Reichman, Marko Sosič, Borut Veselko

Svet PGK

Stanislav Boštjančič (predsednik), Joško Koporec, Alenka Primožič, Darja Reichman, Drago Štefe

Blagajna blagajna@pgk.si +386 4 20 10 200

Blagajna je odprta od ponedeljka do petka od 10.00 do 12.00, ob sobotah od 9.00 do 10.30 ter uro pred začetkom predstav.

Dejavnost Prešernovega gledališča Kranj financirata

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Za pomoč se zahvaljujemo podjetjem

Gorenjski Glas

we! tam

Prešernovo gledališče Kranj je član mednarodne gledališke mreže NETA – New European Theatre Action (Nova evropska teatarska akcija).

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica / Slovene National Theatre Nova Gorica

Trg Edvarda Kardelja 5, 5000 Nova Gorica, Slovenija / Slovenia

+386 5 335 22 00, +386 5 302 12 70 Faks / Fax

info@sng-ng.si, www.sng-ng.si

Direktorica, v. d. / General Manager

mag. **Neda Rusjan Bric** neda.rusjan-bric@sng-ng.si +386 5 335 22 10

Pomočnica direktorice / Assistant to the General Manager

Martina Mrhar martina.mrhar@sng-ng.si +386 5 335 22 10

Poslovna sekretarka / Business Secretary

Barbara Skorjanc barbara.skorjanc@sng-ng.si +386 5 335 22 10

Dramaturginja / Dramaturg

mag. **Ana Kržišnik Blažica** ana.krzisnik@sng-ng.si +386 5 335 22 15

Lektor / Language Consultant Srečko Fišer srecko.fiser@sng-ng.si +386 5 335 22 02

Dramaturginja in vodja AMO / Dramaturg and Chief of AMO

Tereza Gregorič tereza.gregoric@sng-ng.si +386 5 335 22 01

Odnosi z javnostjo / Publicity Manager

Dominika Prijatelj dominika.prijatelj@sng-ng.si +386 5 335 22 50

Organizatorica / Organizer

mag. **Barbara Simčič Veličkov** organizacija@sng-ng.si +386 5 335 22 04

Vodja računovodstva / Chief Accountant

Goran Troha Žvokelj g.troha-zvokelj@sng-ng.si +386 5 335 22 07

Tehnični vodja / Technical Director

Aleksander Blažica aleksander.blazica@sng-ng.si +386 5 335 22 14

Svet SNG Nova Gorica / Council SNT Nova Gorica

Matjaž Kulot (predsednik / president), mag. Elena Zavadlav Ušaj (podpredsednica / vice president), Zorko Kenda, dr. Matjaž Šekoranja, Marjan Zahar

Strokovni svet SNG Nova Gorica / Expert Council SNT Nova Gorica

Srečko Fišer (predsednik / president), Jaka Andrej Vojevec (podpredsednik / vice president), Bojan Bratina, prof. Tomaž Gubenšek, Kristijan Guček, Igor Komel

Blagajna / Box Office

+386 5 335 22 47 blagajna.sng@siol.net

vsak delavnik / workdays 10.00–12.00 in / and 15.00–17.00

ter uro pred pričetkom predstav / and an hour before each performance

Dejavnost SNG Nova Gorica financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Član Evropske gledališke konvencije

Pobudnik gledališkega združenja
NETA – New European Theatre Action

Sponzor v sezoni
2015/2016

Slovensko Stalno Gledališče Teatro Stabile Sloveno

Ul. / Via Petronio 4, Trst / Trieste, Italija / Italia
Telefon / Telefono +39 040 632 664/5, Fax +39 040 368 547
www.teaterssg.com

Umetniški koordinator / Coordinatore artistico

Eduard Miler, eduard.miler@teaterssg.com

Pomočnik umetniškega koordinatorja / Assistente del coordinatore artistico

Igor Pison

Igralski Ansambel / Compagnia

Maja Blagovič, Luka Cimprič, Primož Forte, Romeo Grebenšek, Vladimir Jurc, Nikla Petruška
Panizon, Tina Gunzek

Osebjje / personale

organizatorica / reponsabile organizzativa

Valentina Repini valentina.repini@teaterssg.com

odnosi z javnostmi / relazioni esterne

Rossana Paliaga press@teaterssg.com

vodja računovodstva / responsabile contabilità

Barbara Briščik barbara.brisicik@teaterssg.com

računovodkinji / impiegate

Nadja Puzzer, Katja Glavina

blagajničarka / biglietteria

Martina Clapci martina.clapci@teaterssg.com

Upravni svet / Consiglio di amministrazione

Breda Pahor (predsednica / presidente), Alessandro Malcangi (podpredsednik / vicepresidente), Paolo Marchesi, Adriano Sossi, Marta Verginella

Nadzorni odbor / Collegio dei revisori dei conti

Pierlugi Canali (predsednik / presidente), Giuliano Nadrah, Boris Valentič

Gledališki list PG Kranj (sezona 2015/2016, številka 4), SNG Nova Gorica (letnik 61, številka 5) in SSG Trst (sezona 2015/2016, številka 5).

Izdajatelj SNG Nova Gorica, predstavnica mag. Neda Rusjan Bric

Urednici Tereza Gregorič, Marinka Poštrak

Uredniški odbor Srečko Fišer, mag. Ana Kržišnik Blažica, Martina Mrhar

Lektor Srečko Fišer

Fotografije Urška Boljkovac

Oblikovanje Blaž Erzetič

Prelom in tisk A-media

Naklada 2400

ISSN 1581-9884

PREŠERNOVO
GLEDALIŠČE
KRANJ

SNG
NOVA GORICA

